

กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

THE PROCESS OF CREATIVE AREA DEVELOPMENT OF DEVELOPED

BUDDHIST MONKS NETWORK IN NORTHEASTERN THAILAND

สุรัตน์ คำโสภา, โกนิฐ์ ศรีทอง และพระสุธีรัตนบัณฑิต

Surat Khamsopha, Konit Srithong and Phrasuthirattanapundit

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Social Development Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: surat.kham@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดนิพนธ์เรื่อง กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 3) เพื่อเสนอกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เป็นการศึกษาทั้งเชิงเอกสาร และเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการประชากรณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย (1) มีเครือข่ายพระนักพัฒนาพื้นที่เกิดจากแนวคิดพระสงฆ์ในพื้นที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ใช้งานเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน เช่น กลุ่มพระนักพัฒนา พระนักพัฒนาทางจิต เป็นต้น และเป็นศูนย์ประสานงานพระพุทธศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2) กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา มี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ด้านการพัฒนาสัมมาชีพ และ ด้านพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ โดยมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็น (2) ขั้นประสานองค์กรเครือข่าย (3) ขั้นสร้างพันธมิตรสัญญาแบบมีส่วนร่วม (4) ขั้นบริหารจัดการระบบเครือข่าย (5) ขั้นพัฒนาความสัมพันธ์เป็นกัลยาณมิตร และ (6) ขั้นรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก 2) การพัฒนาและนำเสนอการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี (2) กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น (3) กิจกรรมการพัฒนาสัมมาชีพกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา พบว่า มีการพัฒนาพื้นที่ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น (1) กิจกรรมเป็นแบบดั้งเดิม (4) กิจกรรมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำลูกประคบสมุนไพร การทอผ้าไหมมัดหมี่ และ (5) กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กในวัด การอบรมเยาวชน ศูนย์รวมใจผู้สูงอายุ

* Received September 15, 2022; Revised September 16, 2022; Accepted December 25, 2022

ธนาคารข้าว ธนาคารต้นไม้ สหกรณ์ร้านค้า สงเคราะห์ชาวบ้าน การรณรงค์หมู่บ้านปลอดจากอบายมุขและสิ่งเสพติด เป็นต้น

คำสำคัญ: กระบวนการพัฒนาพื้นที่; พื้นที่เชิงสร้างสรรค์; เครือข่ายพระนักพัฒนา; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ABSTRACT

This research article is part of the dissertation titled. The Process of Creative Area Development of Developed Buddhist Monks Network in Northeastern Thailand. The objectives were 1) to study the process of developing the creative area of the developer network in the northeast; 2) to develop the creative activities of the developer network in the northeast; and 3) to propose the process of developing the creative area of the network of monk developers in the Northeast. This was mixed methods research it is a study of both documents and qualitative by used the interview form data collection and public hearings by experts analyze the data by content analysis method.

The results of the research showed that: 1) The process of developing creative areas of the developer network in the Northeast is together with : (1) There is a network of monks who develop the area. Born from the concept of monks in the ground to transform the space into a space for creative use together. Is a network There are many groups, such as the group of monks, developers and is a coordinating center for Buddhism in the Northeast; (2) the process of developing creative areas of the network of monks There are 3 aspects, namely, the conservation of culture and traditions in the aspect of livelihood development and the development of model areas, and consisted of 6 steps, namely (1) the stage of realizing the need; (2) the step of coordinating the network organization; (3) the step of creating a participatory contract; (4) the step of managing the network system. Network (5) the stage of developing friendships with each other and (6) the stage of continually maintaining the relationship between members. 2) The development and presentation of creative activities of the developer network of monks in the northeastern region, it was found that the area was developed through activities such as: (1) cultural and tradition conservation activities; important religious activities; (2) activities for preserving local culture and traditions; (3) activities for the development of livelihoods It is a traditional occupation. (4) Local wisdom development activities make herbal compress and (5) creative activities such as the establishment of a child care center in the temple youth training Elderly people's center, rice bank, tree bank, shop cooperative help villagers Campaign for a village free from malice and drugs, etc.

Keyword; Area development process; Creative space development; Developer's network; Northeastern Thailand

บทนำ

ศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญในสังคมไทย คนไทยมีความผูกพันกับสถาบันศาสนา เพราะศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมีจิตใจเอื้อเฟื้อกับศาสนาทุกศาสนาซึ่งศาสนาเป็นบ่อเกิดที่สำคัญของขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎเกณฑ์ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนไทย พระสงฆ์เป็นกลไกหนึ่ง และในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของชุมชน พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน ช่วยอบรม ศีลธรรม จริยธรรม ให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสามัคคีเป็นที่ตั้ง การพัฒนาสังคมให้มีความเจริญอย่างยั่งยืนจากความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนมีความผูกพันเหมือนกับญาติสนิท พระสงฆ์มีหน้าที่ สอนธรรมะ พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนให้ได้ผลต้องปฏิบัติตามที่สอน และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เช่น (1) ปฏิบัติดี คือ เป็นผู้สำรวมกาย วาจา ใจ ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยและหลักธรรมที่ พระพุทธเจ้าบัญญัติ ทำให้เป็นผู้มีกิริยาอาการงดงาม สงบ ผ่องใส สุขุมเยือกเย็น (2) ปฏิบัติตรง คือ ปฏิบัติตรงตามหลักธรรมของ พระพุทธเจ้า พิจารณาธรรมทั้งหลาย ด้วยเหตุ และผล ปราศจากอคติ 4 คือ ความลำเอียงเพราะรัก ความหลง ความโกรธ ความกลัว ปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมไม่ปฏิบัติให้ผิด หรือเลี้ยวจากพระธรรมวินัยด้วยกิเลสตัณหา (3) ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรม คือ ปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ปฏิบัติศีลสมาธิ ปัญญาด้วยความเพียร ด้วย ขันติ และ (4) ปฏิบัติสมควร คือ ปฏิบัติทางสายกลาง ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์หรือกิเลส ไม่ปฏิบัติ สุดโต่ง ไป ข้างทรมานตนเอง แต่ปฏิบัติตนด้วยความเพียร 4 อย่าง คือ เพียร ระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้น เพียรกุศลให้เกิดขึ้นในสันดาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมลง

พระสงฆ์ใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์เป็นประจำ โดยมีปัจจัยในการดำรงชีพของพระสงฆ์นั้น ขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ด้วยชีวิตที่ยังต้องเกี่ยวข้องและพึ่งพาชาวบ้าน บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพระสงฆ์จึงเป็น แสดงออกเชิงการตอบแทนแก่ชาวบ้าน ประเด็นที่ควรพิจารณาเพื่อกระตุ้น เตือนจิตใต้สำนึกในการทำงาน พัฒนาของพระสงฆ์ ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ดังเช่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่วัด รอบวัด และในชุมชนเอง การร่วมประชุมในชุมชน ในเทศกาลและประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ งานขึ้นปี ใหม่ ตักบาตร ทำบุญ และสงเคราะห์ชุมชน เป็นต้น

ปัจจุบันการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ถือเป็นแนวคิดใหม่ สำหรับสังคมไทย การ กำหนดกิจกรรมในการพัฒนาในพื้นที่มีจุดประสงค์ที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนนั้นได้เกิดความ ยั่งยืนโดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้อง และสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิต ในชุมชนในเชิงการเรียนรู้ และทดลองให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงในชุมชนประโยชน์ที่ชาวบ้านในแต่ละ ชุมชนจะได้รับการพัฒนาเอื้อเฟื้อประโยชน์ให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ สร้างจิตสำนึก ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ ของสังคม โดยเฉพาะเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอื่น ๆ

ดังนั้น พระนักพัฒนาได้ต้องให้ความสนใจกระบวนการในการวางแผน และการบริหารจัดการแต่ ถ้าต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในขณะเดียวกันมีหลายพื้นที่ที่คิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของวัดในการพัฒนาใน รูปแบบใหม่แต่วัดก็ปฏิเสธหรือห้ามไม่ให้คนเข้าวัด ปัจจุบันหลายวัดไม่มีการบริหารจัดการที่ดีที่สุดในที่สุด โบราณสถานโบราณวัตถุก็จะถูกทำลายสูญหาย หรือชำรุดทรุดโทรมหมดคุณค่าไปในที่สุด ดังนั้นเพื่อที่จะ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวควรมีการวางแผนร่วมกันให้วัดที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับทราบนโยบายการพัฒนาที่ดีไม่น้อยที่จะได้พัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง และมีการบริหารบุคลากร ด้านการเงิน การดูแลสถานที่ให้ความโปร่งใส และมีการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของวัดรวมทั้งให้ข้อมูลและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา โดยใช้วัดเป็นพื้นที่ในเชิงทางสร้างสรรค์ กล่าวคือ มีการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมด้วยโดยวัดมีการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดให้คงสภาพที่ดี และจัดสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพทั่วไปก็ย่อมทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์สูงสุด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นแหล่งของพระอริยสงฆ์ที่ประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใสมากมายหลายท่าน มีทั้งที่มรณภาพแล้วและยังมีชีวิตอยู่ พระสงฆ์ พระเกจิอาจารย์ หรือพระนักพัฒนาที่มีชื่อเสียงโด่งดัง และเป็นที่เคารพศรัทธา ผู้เลื่อมใส กลุ่มพระเหล่านี้ได้สร้างความศรัทธา และผลงานไว้ให้ประชาชนได้เคารพศรัทธามากมาย และแต่ละท่านต่างมีความสามารถที่แตกต่างกันไปคนละด้าน ความแตกต่างในความถนัดของตัวเองจนเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน และมีปรากฏบทบาทของพระสงฆ์พระนักพัฒนาได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ หลายกิจกรรม โดยพระสงฆ์มีส่วนเข้าร่วมและเป็นแกนนำสำคัญในการพัฒนาชุมชนโดยเฉพาะกิจกรรมที่พระสงฆ์จัดขึ้นก็พบว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ที่เป็นพระนักพัฒนาส่วนใหญ่มีแนวคิดในการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้ากับแนวคิด ทฤษฎี และหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวนโยบายของรัฐอยู่แล้ว โดยเน้นการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาวัตถุไปพร้อมกัน

นักพัฒนาได้เห็นปัญหาดังกล่าวจึงสนใจนำโครงการมาใช้ในการพัฒนาชุมชนพื้นที่ในรูปของการทำงานเครือข่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจชุมชน ที่นำแนวความคิดปรัชญาเศรษฐกิจแบบทางสายกลางในทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นอยู่ด้านการผลิต การบริการ และการบริโภคอย่างมีเหตุผล ทำให้เกิดพลังในการแก้ปัญหา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การแก้ปัญหา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนกลุ่มเครือข่ายพระนักพัฒนา มีการส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การไปมาหาสู่ร่วมให้ความคิดกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการสร้างประโยชน์ร่วมกันในชุมชน

จากความสำเร็จ และปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่าเครือข่ายพระสงฆ์ พระนักพัฒนาเข้าไปเกี่ยวข้องกับ กระบวนการพัฒนาพื้นที่ในรูปแบบใด ที่ทำให้สังคมที่เครือข่ายพระนักพัฒนาที่เข้าไปพัฒนามีความสงบสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวคิดกระบวนการ การพัฒนาชุดความรู้และการสื่อสารสังคม อันจะเป็นแนวทางที่ถ่ายทอดไปยังภูมิภาคอื่นของประเทศไทยและการที่จะยกระดับไปสู่การพัฒนามาตรฐาน และกระบวนการสร้างการรับรู้ รวมทั้งการเสริมสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์ในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อเสนอกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ใช้แบบสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ จำนวน 20 รูป หรือคน และการประชุมพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selective) ประมวลผลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมพิจารณาจากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ และนำผลการวิเคราะห์มานำเสนอเป็นผลการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาระบบการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) ผลการศึกษาระบบการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า 1) เครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกิดขึ้นจากแนวคิดของพระสงฆ์ในพื้นที่เป็นแกนนำเพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ใช้งานร่วมกัน ดังนี้ (1) เป็นผู้นำด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ (2) ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน (3) พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำการพัฒนาชนบทแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ การตั้งมูลนิธิศึกษาและพัฒนาชนบท การรวมกลุ่มเพื่องานพัฒนาชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้รวมพลังทั้งระดับย่อย เรียกว่า เครือข่าย (network) ของงานพัฒนาชุมชนมีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพระนักพัฒนา และพระนักพัฒนาทางจิต เป็นต้น และระดับภาคเรียกว่า ศูนย์ประสานงานการพระพุทธศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อร่วมมือกันด้านการปกครอง การศึกษาและการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ระดับเจ้าคณะจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา เน้นกระบวนการจัดกิจกรรม บทบาทพระสงฆ์เริ่มจากบทบาทภายในคณะสงฆ์แล้วส่งผลกระทบต่อสังคม โดยกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 3 องค์ประกอบ และมี 6 ขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

1) องค์ประกอบกระบวนการพัฒนาพื้นที่ มีดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี กลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการปฏิบัติธรรม รักษาศีล นำชาวบ้านปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ฌานรงค์ส่งเสริมให้ชาวบ้านลด ละ เลิก อบายมุข เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา โดยผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ท้องถิ่น

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการพัฒนาสัมมาชีพ กลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการพัฒนาชีวิต และสังคม เช่น โครงการอบรมประชาชนระดับตำบล (อบต.) ระดับหมู่บ้าน การด้านสาธารณสุขและการ สาธารณสงเคราะห์ การสงเคราะห์ชุมชน กลุ่มพระสงฆ์ที่ทำงานเพื่อสังคมด้วยการพัฒนาชุมชนและกลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์

องค์ประกอบที่ 3 ด้านพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาคุณภาพชีวิต “คน” เพราะคนเป็นรากฐานของสังคม เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน รมรณรงค์ให้มีการปลูกป่าและรักษาป่าชุมชน รมรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง รมรณรงค์ให้ชาวบ้านรักษาสิ่งแวดล้อม

2) ขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาพื้นที่ มีขั้นตอน 6 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย (2) ขั้นประสานหน่วยงาน องค์กรเครือข่าย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ทักษะ (3) ขั้นสร้างพันธมิตรอยู่ร่วมกัน แบบมีส่วนร่วม (4) ขั้นบริหารจัดการเครือข่ายอย่าง เป็นระบบ (5) ขั้นพัฒนาและการสร้างความสัมพันธ์ เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน แบบพลังเกื้อกูลสามัคคี มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ และ (6) ขั้นรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการศึกษาการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปได้ ดังนี้

1) กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เป็นกิจกรรมประเพณีที่สำคัญทางศาสนา เช่น งานประเพณีออกพรรษา การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ขบวนแห่ปราสาทผึ้ง การไหลเรือไฟ กิจกรรมวันสงกรานต์ กิจกรรมการสวดสรภัญญะ ริเริ่มให้มีการสวดสรภัญญะภายในวัด ในวันธรรมสวนะ และมีการจัดประกวดแข่งขันขึ้นด้วยเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับเยาวชน และกิจกรรมการปฏิบัติธรรมของวัดถ้ำผาสวรรค์ อำเภอผาขาว มีจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมทุกวันธรรมสวนะ (วันพระ)

2) กิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เช่น (1) กิจกรรมการทอผ้าไหม เป็นการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การรณรงค์ให้ชาวบ้านนุ่งผ้าไหมเข้าวัด เป็นต้น (2) กิจกรรมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP โดยความร่วมมือของวัดป่าละหานทราย (3) กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปะผาผนังและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิม การสร้างโบสถ์ไม้ของวัดละหานทราย ใช้วิธีเข้าสลัก (4) กิจกรรมลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นกิจกรรมสร้างความสามัคคีธรรมตามหลัก “บวร” กิจกรรมที่สร้างความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน และยังได้มีการร่วมกันตีข้าวเพื่อย้อนรำลึกและเรียนรู้การทำนาในวิถีแบบดั้งเดิม

3) กิจกรรมการพัฒนาสัมมาชีพ เป็นการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม เช่น (1) การทำนา ทำไร่ การปลูกพืช ปลูกผัก พืชสวนครัว เพื่อใช้ประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน (2) การเลี้ยงสัตว์ (3) กิจกรรมการแปรรูปผลิตผลการถนอมอาหารในครัวเรือน (4) กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะด้วยจิตอาสา อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสาธารณะของหมู่บ้าน การปรับปรุง ถนน คู คลอง หรือการร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

4) กิจกรรมทำลูกประคบสมุนไพรของชุมชนบ้าน วัดถ้ำผาสวรรค์ คือ ผ้าที่ใช้ห่อสมุนไพรหลายอย่างมาห่อรวมกัน “ลูกประคบสมุนไพร” รักษาคนมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการประชุมหารือ (Public Hearing) จึงสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การจัดการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสรุปจากผลการศึกษาด้านการพัฒนาและการจัดการพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยพระนักพัฒนาใช้จะแนวคิดการวิเคราะห์ที่คล้ายกัน เน้นการให้ความรู้ชาวบ้าน ไม่ให้ยึดติดวัตถุ การพัฒนาจิตใจคน และ พัฒนาสังคม เป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่กัน เรียนรู้พฤติกรรมของคน การมาร่วมทำงาน เพื่อบูรณาการแนวคิดให้สอดคล้องกัน จัดวางคนให้ถูกงาน ทำงานยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านอย่างสมเหตุสมผล โดยพระสงฆ์เรียนรู้ปัญหาและความต้องการจากชาวบ้าน สรุปได้ 3 ด้าน คือ 1) บทบาทพระนักพัฒนา ผู้นำเพื่อพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ 2) ปัจจัยด้านส่วนบุคคล และ 3) ปัจจัยด้านความคิดเห็นการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาสรุปกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์ และนำเสนอคณะกรรมการประชุมหารือ และได้สรุปเป็น “กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนา” ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) **ขั้นการเตรียมการและการวางแผนหรือการสร้างทีมงาน** ที่ประกอบด้วย (1) ประสานงาน ปรีกษาหารือร่วมกับส่วนราชการของพื้นที่และหารือแนวทางการขับเคลื่อนเมืองสร้างสรรค์ของวัฒนธรรมจังหวัดและส่วนงานที่เกี่ยวข้อง (2) แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยใช้หลัก “บวร” ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ วัด และภาคราชการ ภาคการศึกษา (3) การเตรียม จัดหาและจัดตั้งคณะบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ตั้งคณะทำงาน คณะวิชาการ อาสาสมัคร ผู้นำ (4) การเตรียมการจัดเวทีสร้างความตระหนักร่วม ในการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน เช่น การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันทุกขั้นตอน (5) ศึกษาศักยภาพความเป็นไปได้ และเพื่อขับเคลื่อนสู่การเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ทำการศึกษาค้นคว้าพัฒนาการของชุมชน มีการศึกษา สำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลต่างๆ ด้านของชุมชน และ (6) การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากชุมชนที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนตนเอง

2) **ขั้นการจัดทำแผนพัฒนาหรือการบ่มเพาะ** ประกอบด้วย ดังนี้ (1) การร่วมกันนำข้อมูลที่ได้จากการเตรียมการมาร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของชุมชน เพื่อนำไปสู่การกำหนดภาพอนาคตของชุมชน (2) สร้างการรับรู้ด้านพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ให้กับประชาชน และการร่วมกันค้นหา กำหนดการเลือกพื้นที่เหมาะสมในการพัฒนา (3) ร่วมกันกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรม และเขียนเอกสารแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่จะพัฒนา (4) นำแผนงาน โครงการ และกิจกรรม นำเสนอแล้วพิจารณาหารือร่วมกัน และให้ข้อมูลเพิ่มเติม และเพื่อการแบ่งงานกันรับผิดชอบ (5) เมื่อคณะทำงานทุกฝ่ายเห็นชอบ จึงนำร่างแผนชุมชนไปทำการประชุมหารือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวที สร้างความเข้าใจกับสมาชิกของชุมชน และ (6) ปรับปรุง แก้ไข แผนให้ถูกต้องเหมาะสมตามมติ ความคิดเห็นที่ได้จากการประชุมหารือ

3) **ขั้นการนำแผนไปสู่การปฏิบัติและการถ่ายทอด** ประกอบด้วย (1) จัดลำดับความสำคัญของแผนงานโครงการ (2) วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแต่ละโครงการ (3) จัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้มีศักยภาพและองค์ความรู้เชิงสร้างสรรค์ให้มีการฝึกอบรม เพิ่มเติมประสบการณ์ (4) จัดระบบภายใน

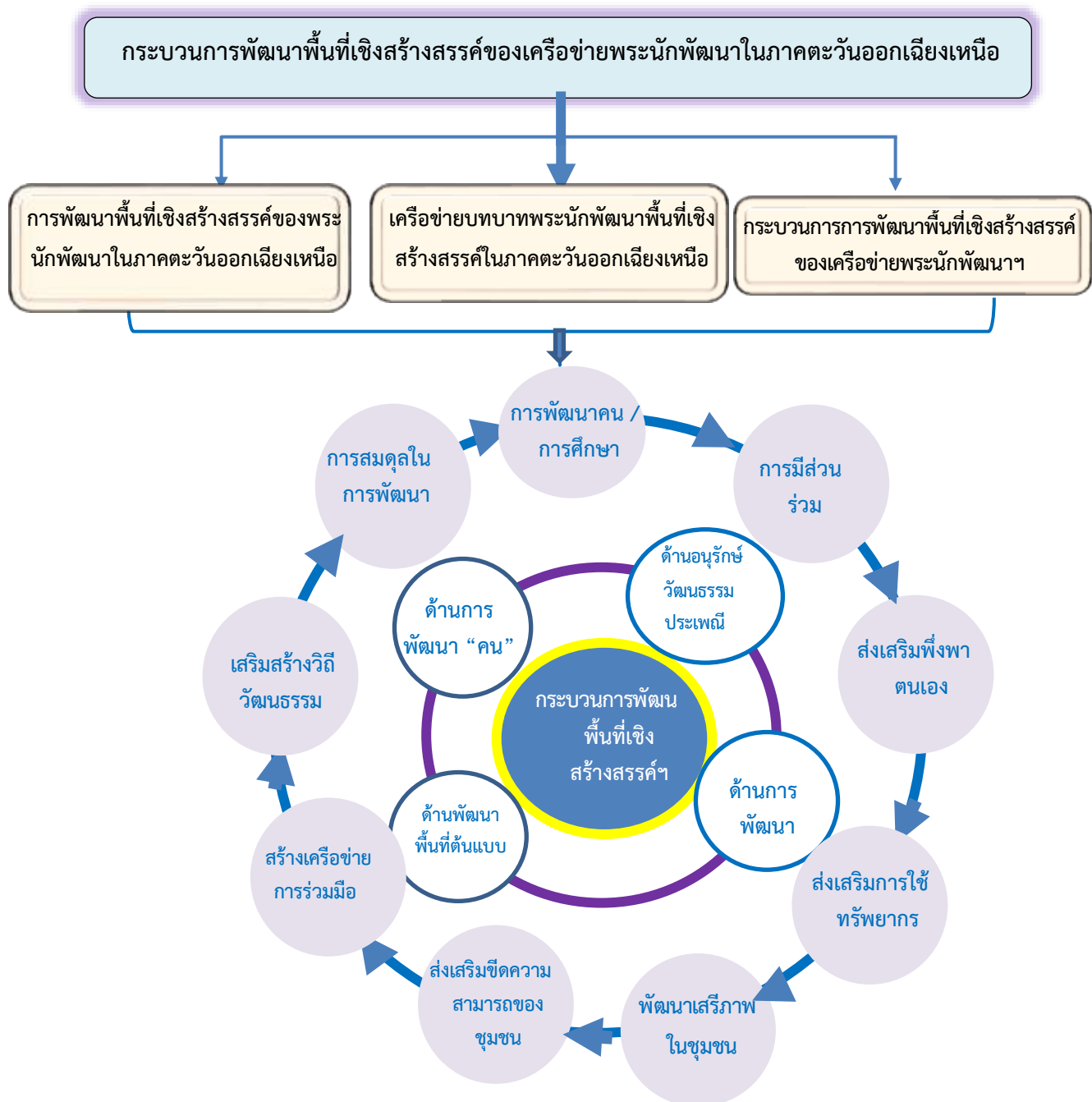
เชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และ (5) ดำเนินการปฏิบัติตามแผน

4) **ขั้นประเมินผลการปฏิบัติงาน** ประกอบด้วย (1) มีการดำเนินการปฏิบัติตามแผนติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ กิจกรรม (2) วิเคราะห์โครงการว่าประสบความสำเร็จ หรือต้องการปรับปรุงด้านใด (3) ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในโครงการ หรือกิจกรรมที่ทางวัด พระนักพัฒนา หรือหน่วยงานรัฐจัดขึ้นเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (4) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ที่ได้รับการปรับปรุงพัฒนาและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (5) ติดตามความก้าวหน้า และประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผน เพื่อปรับปรุงแผนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และ (6) ชุมชนได้สถานที่เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างยั่งยืน

2. **เครือข่ายและบทบาทพระนักพัฒนาในพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**
พบว่า 1) **เครือข่าย** เกิดขึ้นจากแนวคิดของพระสงฆ์ในพื้นที่เป็นแกนนำเพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ใช้งานเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน ดังนี้ (1) เป็นผู้นำด้านพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ (2) ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน (3) ทำหน้าที่เป็นผู้นำการพัฒนาชุมชน แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทมูลนิธิศึกษาและพัฒนาชุมชน และประเภทรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน ในระดับย่อย เรียกว่า เครือข่าย (network) มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพระสงฆ์พัฒนา และระดับภาคเรียกว่า ศูนย์ประสานงานการพระพุทธศาสนา และพระหน่วยพัฒนาทางจิต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น 2) **บทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์** ระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้านในท้องถิ่นมีอิทธิพลที่เด่นชัดต่อแรงจูงใจและการตัดสินใจ สามารถสานต่อกิจกรรมการพัฒนาได้ ทั้งนี้ธรรมชาติของกิจกรรมสังคมพัฒนา มีส่วนสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับความต้องการจำเป็นของชาวบ้าน บทบาทพระนักพัฒนาต่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในที่นี้จึงสรุปได้ 5 ด้าน 1) ด้านพัฒนาศีลธรรมจริยธรรม เป็นผู้นำทางประเพณีประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามพิธีกรรมประเพณีท้องถิ่น 2) ด้านผู้นำปฏิบัติ ยึดหลักแนวพุทธควบคู่กับกิจกรรม นำการพัฒนาที่ดี เสียสละ และ เป็นที่พึ่งทางใจ 3) ด้านผู้ประสานงาน ร่วมมือประสานงานจากทุกฝ่ายทั้งเครือข่ายพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการต่างๆ 4) ด้านการถ่ายทอดความรู้ การจัดระบบเครือข่ายชัดเจน มีแผนงาน เป้าหมาย มีกติกาที่ยอมรับ ผู้นำเหมาะสม 5) ด้านส่งเสริมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาสัมมาชีพ และพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ กิจกรรมการพัฒนาอื่นๆ อีก เช่น การจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กในวัด การอบรมเยาวชน ศูนย์รวมใจผู้สูงอายุ โครงการฝึกอาชีพ ธนาคารข้าว ธนาคารต้นไม้ สหกรณ์ร้านค้า สงเคราะห์ชาวบ้านด้านสุขภาพอนามัย การรณรงค์หมู่บ้านปลอดจากอบายมุขและสิ่งเสพติด เป็นต้น

3. การเสนอกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยขอเสนอ “กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ดังแสดงในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.1 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านการพัฒนาคน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่ง “คน” เป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน

องค์ประกอบที่ 2 ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เน้นการสร้างความสุขผ่านการเผยแพร่การปฏิบัติธรรม รัชศาสตร์ ให้ลด ละ เลิก อบายมุข ผ่านกิจกรรม นำหลักธรรมกล่อมเกล่าพัฒนาจิตใจ

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการพัฒนาสัมมาชีพ โดยกลุ่มพระนักพัฒนา เน้นพัฒนาชีวิตและสังคม การอบรมประชาชน และการศึกษา การดำรงชีพในสังคม

องค์ประกอบที่ 4 ด้านพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ พื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่น สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” และจากแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ โดยในแต่ละองค์ประกอบมีขั้นตอนในการปฏิบัติ 9 ขั้นตอน โดยผู้วิจัยนำมาสรุปเขียนเป็นแผนภาพองค์ความรู้ดังแสดงไว้ตาม

แผนภาพที่ 1.1

โดยแต่ละองค์ประกอบ มีขั้นตอนปฏิบัติ 9 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นร่วมศึกษา กำหนดแผนงานพัฒนา โครงการ อบรม เสริมสร้างองค์ความรู้และเพิ่มศักยภาพพื้นฐานของคน สู่ชุมชนที่ให้เกิดเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น
- (2) การมีส่วนร่วมของประชาชน ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและรับผิดชอบร่วมกัน ร่วมปฏิบัติตามแผนการพัฒนาชุมชน ร่วมมือของภาคีเครือข่าย คณะสงฆ์ ภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนในชุมชน
- (3) ส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของชุมชน พัฒนาตัวเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น ส่งเสริมสร้างรายได้ในชุมชน การปลูกพืชผัก พืชสวนครัว เพื่อใช้ประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน แบบพออยู่ พอดี มี การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย เป็ด ไก่ ปลา กบ เป็นต้น
- (4) การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในชุมชน ให้นำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตน เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่น ๆ โดยไม่พึ่งพาทายนอกและเป็นการผลักดันเพื่อปลูกจิตสำนึกการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตน
- (5) การพัฒนาสิทธิเสรีภาพของคนในชุมชน ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงชุมชนในการพัฒนาสิทธิเสรีภาพของคนในชุมชนตามสิทธิเสรีภาพมนุษย์ที่เหมาะสมในชุมชน
- (6) ส่งเสริมขีดความสามารถของชุมชน โดยร่วมกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นพัฒนาคน และทรัพยากรในท้องถิ่น
- (7) การสร้างเครือข่าย การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาที่ดี
- (8) เสริมสร้างวิถีวัฒนธรรมชุมชน อนุรักษ์ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และความสำคัญคุณประโยชน์ให้กลุ่มชุมชน มุ่งสู่ความเจริญของชุมชน
- (9) การสมดุลในการพัฒนา ใช้การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ทำทุกด้านไปพร้อมกัน และ เชื่อมโยงทุกเครือข่ายของกลุ่มองค์กร ในชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี พระครูสังจญาณประสุต กล่าวว่า การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี มีกลุ่มพระสงฆ์ที่เน้นการสร้างความสุขผ่านการเผยแผ่การปฏิบัติธรรม รักษาศีล นำชาวบ้านปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ฌณงค์ส่งเสริมให้ชาวบ้านลด ละ เลิก อบายมุข เน้นความสุขที่ได้เข้าถึงธรรมอย่างมีสติและปัญญา การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เป็นกระบวนการดำเนินการผ่านกิจกรรมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ท้องถิ่น นำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางพัฒนา กล่อมเกลادنเองและนำขยายไปสู่การพัฒนาจิตใจชาวบ้านในชุมชน สอดคล้องกับพระปลัดวัชร วชิรญาณ กล่าวว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงได้ถือเอาการศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยและพระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นภารกิจหลัก ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการทางศาสนพิธีต่างๆ ซึ่งรวมถึงประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย เพราะกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตพุทธศาสนิกชน และเป็นข้อเรียกร้องหรือความต้องการพื้นฐานของชาวบ้านอีสานด้วย

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการพัฒนาสัมมาชีพ ที่พบว่า มีกลุ่มพระนักพัฒนา เน้นการพัฒนาชีวิตและสังคม เช่น โครงการอบรมประชาชนระดับตำบล (อบต.) ระดับหมู่บ้าน การด้านสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ การสงเคราะห์ชุมชน กลุ่มพระสงฆ์ที่ทำงานเพื่อสังคมด้วยการพัฒนาชุมชนและกลุ่มการจัดการศึกษา พัฒนาทรัพยากรบุคคลในสังคมเป็นพระสงฆ์ สอดคล้องกับรักษาติ บึงบัว อธิบายไว้ว่า กิจกรรมการพัฒนาสัมมาชีพ เป็นการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม เช่น (1) การทำนา ทำไร่ การปลูกพืช ปลูกผัก พืชสวนครัว เพื่อใช้ประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน (2) การเลี้ยงสัตว์ตามสภาพพื้นที่แต่ละครัวเรือนจะทำได้ (3) กิจกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์การถนอมอาหาร ในครัวเรือนรูปแบบต่างๆ และพระครูสังจญาณประสุต (สำเร็จ) กล่าวว่า การจัดให้วัดเป็นศูนย์รวมในการสนับสนุนการประกอบอาชีพหรือส่งเสริมผลิตภัณฑ์ในชุมชน คือกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ส่งเสริมให้ประชาชนมีองค์ความรู้ในอาชีพ และนำความรู้ไปประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้กับครัวเรือน ตามแนวทางการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างงานสัมมาชีพชุมชน โดยวัดถ้ำผาสวรรค์ เริ่มมีพื้นที่ปลูกผัก การปลูกไผ่ตง ผลปรากฏว่าได้ผล และให้คนในชุมชนนำไปจำหน่ายมีรายได้เข้ามาวัด แต่ควรส่งเสริมให้ชุมชน ตั้งเป็นศูนย์ฟื้นฟูผู้สูงอายุตำบลบ้านเพิ่ม และศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจชุมชน โดยมีปราชญ์ชุมชนและครัวเรือนมาร่วมกันถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การก่อตั้งศูนย์นี้เพื่อสัมมาชีพชุมชนชาวบ้านเพิ่ม มีการร่วมกันวิเคราะห์หาปัญหาของชุมชน และศึกษาอาชีพที่จะทำให้เกิดรายได้ ในที่ประชุมได้ตกลงเลือกอาชีพที่เกี่ยวกับพืชผักที่พบเห็นและสิ่งเหลือใช้ในชุมชน และสอดคล้องกับพระปลัดวัชร วชิรญาณ กล่าวเพิ่มเติมถึงสภาพปัญหาสัมมาชีพวิถีชีวิตชุมชนในระดับครัวเรือน ประกอบด้วย 1) ขาดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2) ปัญหาการประกอบอาชีพ 3) ปัญหาการว่างงาน 4) ค่าใช้จ่าย 5) ขาดความเข้มแข็งในชุมชน และ 6) ขาดหน่วยงานรัฐมาสนับสนุน

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต “คน” เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา เพราะคนเป็นรากฐานของสังคม เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่น

พระพิพัฒน์วีโรภาส กล่าวว่า กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดบทเรียนเพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีกระบวนการถ่ายทอดร่วมกัน ตกลงข้อตกลงความรู้ และเตรียมพร้อมในการเป็นผู้ถ่ายทอด (ผู้นำต้นแบบ) พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต การเตรียมความพร้อมของพื้นที่ที่อาสาพัฒนาเป็นพื้นที่ต้นแบบ แหล่งเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ได้เริ่มต้นจากศูนย์ แต่เป็นการต่อยอดการพัฒนาด้วยการใช้พื้นที่แต่ละพื้นที่ที่ได้ที่จะเข้าร่วมตั้งแต่ระยะเริ่มแรกของการดำเนินงาน กระบวนการจึงเป็นการต่อยอดการพัฒนา มุ่งเน้นให้เกิดความเข้มแข็ง และสามารถส่งต่อองค์ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์การดำเนินงานแก่พื้นที่อื่น ที่จะเป็นพื้นที่พี่พื้นที่น้อง ร่วมพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป พระปลัดวัชร วชิรญาณ เจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์ ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของชุมชนในปัจจุบัน คือ เรื่องรายได้ของครอบครัวไม่มั่นคง พฤติกรรมในชีวิตประจำวันของชุมชนในปัจจุบันและความต้องการของคนในชุมชนเองต่อการจัดสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตประจำวัน การพัฒนาคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เหมาะสมกับผู้คนในชุมชนในพื้นที่ชนบท แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดทำร่างคู่มือ เพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วยการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน การจัดการขยะในครัวเรือน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน รมรณรงค์ให้มีการปลูกป่าและรักษาป่าชุมชน รมรณรงค์ให้ชาวบ้านปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง รมรณรงค์ให้ชาวบ้านรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม รวมถึงกลุ่มประชากรด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจเป็นเหตุให้ด้อยโอกาสทางการศึกษา พระมหาเรืองฤทธิ์ สุธีโร,ดร. กล่าวว่า วัดป่าละหานทราย เป็นศูนย์กลางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การทอผ้าไหมมีอยู่ทั่วไปทุกอำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินธุรกิจด้านการปลูกหม่อนการเลี้ยงไหมวัยอ่อน วัยแก่ และการผลิตเส้นไหมให้ได้ตามมาตรฐาน เป็นเส้นไหมที่มีคุณภาพ มีความสวยงาม และยังได้รับความนิยมทั้งในและต่างอำเภอ กิจกรรมเหล่านี้ทางวัดเองก็มีโอกาสได้ให้คำปรึกษาแนะนำในการผลิตและส่งเสริมด้วย กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอละหานทราย สอดคล้องกับ ประจวบ แก้วกลม กล่าวว่า รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา” สู่รูปแบบการพัฒนาสังคมนั้น ชาวบ้านและผู้เฒ่าผู้แก่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันคือ เห็นว่า ควรทำเป็นรูปคณะกรรมการ โดยมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ส่วนโครงการพัฒนาที่ชาวบ้านต้องการคือ ด้านพัฒนาอาชีพและศีลธรรมมากกว่าพัฒนาการทางการศึกษาและสาธารณสุข และจากการศึกษาสภาพการดำเนินงานพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในพื้นที่ที่แตกต่างกันพบว่า ความต้องการของชาวบ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ตลอดจนประสิทธิภาพของผลงานมีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับรักชาติ บึงบัว ได้กล่าวว่า การพัฒนาพื้นที่ต้นแบบและการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนมากจะใช้วัดเป็นสถานที่ต่าง ๆ อาศัยพระสงฆ์ในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น สถานที่ประชุมโครงการพัฒนาศักยภาพอาชีพสตรีสู่วิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ก้าวไกล มั่งคั่ง ยั่งยืน โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” กิจกรรมพัฒนาพื้นที่ครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิต (HLM) โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เยี่ยมชมวัดป่าละหานทราย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐพิจารณาปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ควรมีกฎหมายเฉพาะรองรับสิทธิของชาวพุทธในการมีส่วนร่วมการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคอื่น ๆ
3. การบริหารองค์กรทุกภาคส่วน ควรกระจายอำนาจให้มีความสำคัญในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์สุขสังคม
4. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนเพิ่มงบประมาณการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในภาคอื่น ๆ
2. วิเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของเครือข่ายพระนักพัฒนาในประเทศไทย
3. วิจัยรูปแบบการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของพระนักพัฒนาในภาคในจังหวัด หรือระดับภาค ประเทศ
4. ศึกษาวิจัยบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทยในยุคดิจิทัล
5. ศึกษาวิจัยบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

บรรณานุกรม

- ชมพู อีสริยาวัฒน์ และจิตรารัตน์ คิมกระโทก. (2561). พัฒนาสัมมาชีพตามวิถีชีวิตชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ในระดับครัวเรือนของประชาชน อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 3: กันยายน-ธันวาคม.
- ธนาชาติ ปทุมสวัสดิ์. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาเฉพาะชุมชนตลาดฝั่งโขง ดอนเมือง กรุงเทพมหานคร. **รายงานการวิจัยสถาบันรัชต์ภาคย์**. ปีที่ 10 ฉบับที่ 20.
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. (2558). บทบาทการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของพระสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **รายงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิพย์ อาภากรโร. รศ.ดร.). (2558). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม. **เอกสารคำสอน**.

สาขาการพัฒนสังคม. (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา). คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์. (2559). หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา. อ้างใน พระครูนนทมงคลวิศิษฐ์. พระสงฆ์กับบทบาทการพัฒนสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย. วารสาร มจร การพัฒนสังคม. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม.

สมเชาวน์ บำรุงชัย. (2559). รูปแบบการพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของประเทศไทย. สหประชาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. ปีที่ 22 ฉบับที่ 1, พฤษภาคม.